

Киричок І. В. Проблемні питання комплектування бібліотечних фондів науковими медичними книгами / І. В. Киричок, О. А. Неговєлова, О. О. Красюкова // Медичні бібліотеки України в глобалізованому світі науки, освіти та культури : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (16-17 травня 2019 року, м. Львів) / ННМБ України, НБ ЛНМУ ім. Данила Галицького, Секція працівників медичних бібліотек УБА. – Київ : ЛНМУ ім. Данила Галицького, 2019. – С. 50–54.

УДК 025.22:61:82-96

**ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ КОМПЛЕКТУВАННЯ БІБЛІОТЕЧНИХ
ФОНДІВ НАУКОВИМИ МЕДИЧНИМИ КНИГАМИ**

Ірина Василівна Киричок

директор Наукової бібліотеки

Оксана Анатоліївна Неговєлова

заступник директора Наукової бібліотеки

Оксана Олександрівна Красюкова

заступник директора Наукової бібліотеки

Харківський національний медичний університет

Україна, Харків

***Анотація:** в роботі зроблена спроба проаналізувати стан і окреслити проблеми книговидання в Україні, зокрема наукових медичних книг, а також визначити проблемні питання щодо комплектування медичних бібліотек науковою літературою на сучасному етапі.*

***Ключові слова:** книговидання в Україні, українська наукова медична книга, медичні бібліотеки, комплектування бібліотечних фондів.*

Наукова діяльність є рушійною силою розвитку соціально-економічного стану суспільства і невід’ємною складовою національної культури та освіти будь-якої країни. Через наукові дослідження людина реалізує свій творчий та інтелектуальний потенціал, одержує нові знання, здійснює пошук шляхів їх застосування.

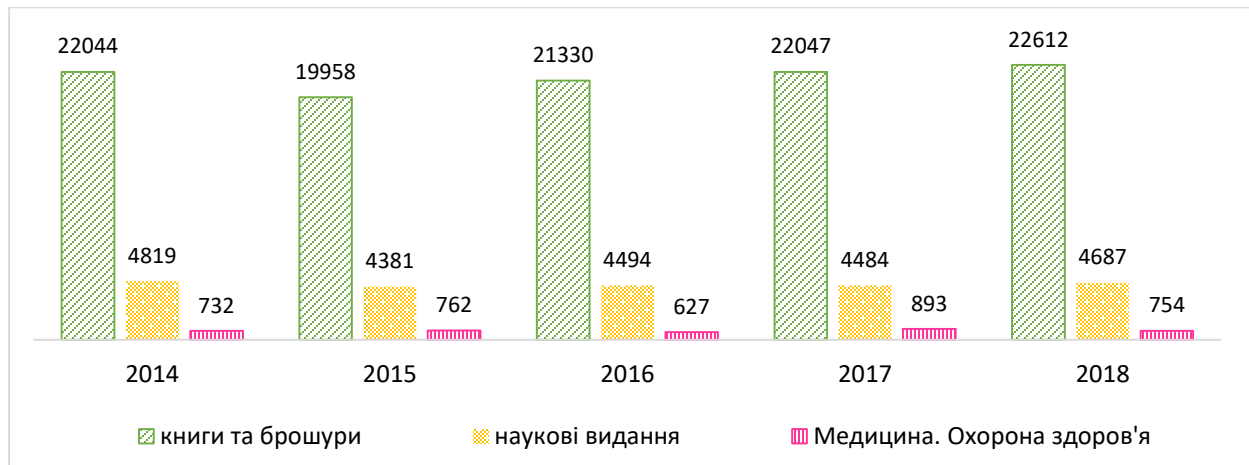
Результатом науково-дослідної роботи вченого є наукове видання – твір наукового характеру, який пройшов наукове рецензування й затверджений до друку вченою радою наукової установи або закладу вищої освіти, а також редакційно-видавниче опрацювання [3]. І важливим чинником у поширенні цих знань і досвіду є надходження наукових видань до фондів бібліотек як центрів науково-освітньої, соціокультурної комунікації. Тож сьогодні постає питання про можливості й шляхи комплектування бібліотечних фондів, зокрема, науковими книгами (монографіями, довідниками, матеріалами наукових конференцій тощо), в першу чергу, вітчизняного книговидання.

Книговидавнича справа в Україні переживає не найкращі часи, багато завдань, які необхідно терміново вирішувати. І серед низки проблемних питань – недостатній рівень розвитку наукового книговидання, низька якість наповнення контенту, скорочення асортименту українських книг [4, 5]. Олександр Афонін, президент Української Асоціації видавців і книгорозповсюджувачів, у своєму інтерв'ю зазначив, що в останні роки спостерігається позитивна динаміка показників у книговидавничій справі – збільшився загальний обсяг накладів книжок. Наприклад, за даним 2016 року зросла кількість літературно-художніх перекладних видань на 45,3%, навчальних та навчально-методичних видань – на 67,3%. Водночас він відмітив зменшення видань у галузі медицини й охорони здоров'я на 24,7% за назвами і накладами. Тож сектор спеціалізованої літератури, зокрема наукових видань з природничих наук, залишається сьогодні напівпорожнім [1].

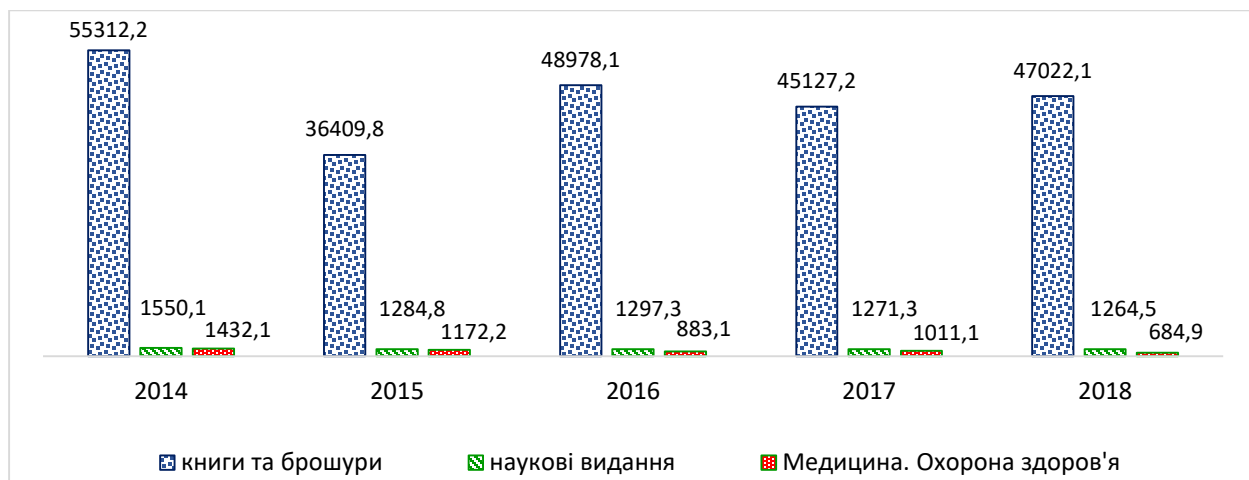
За даними Книжкової палати України (<http://www.ukrbook.net>) за останні 5 років кількість назв книг і брошур поступово збільшується, але показники кількості наукових видань, наприклад, у 2015-2018 роках зменшились у порівнянні з 2014 роком (діаграма 1). Медичні книги і брошури за кількістю назв у 2018 році зменшились на 15,6% у порівнянні з 2017 роком. Така ж тенденція спостерігається у показниках тиражів (діаграма 2). І хоча загальний тираж книг і брошур у 2018 році перевищив на 2,1 млн. примірників показники 2017 року і

склав 47 022,1 млн. (практично 1 книга на жителя України!), але кількість накладів наукової літератури щороку зменшується. Так, у 2018 році тираж наукових видань менше за 2014 рік на 18,5%, а медичних книг і брошур – на 52%.

Діаграма 1. Кількість видань (друковані одиниці)

Діаграма 2. Тираж (тисячі примірників)

За останні роки прослідковується тенденція до зменшення накладів наукових медичних книг (як правило, це 300-500 примірників однієї назви). Навіть друк перекладів іноземних видань суттєво не поліпшує ситуацію. Отже, наукову книжку, зокрема медичного профілю вважають сьогодні нерентабельним, а відповідно – й неперспективним елементом книжкового ринку, на відміну від навчальних видань, що виходять великими накладками, адже їх реалізація не має таких проблем, як з науковими.

Медичні бібліотеки України стикаються сьогодні з низкою проблемних питань, що негативно впливають на комплектування фондів науковими медичними книгами, і в першу чергу з такими:

- відсутність єдиного вичерпного ресурсу про планування видання вітчизняних наукових книг медичного профілю (обов'язковий примірник видань отримують лише бібліотеки державного рівня та універсальні обласні бібліотеки);
- низька зацікавленість українських видавничих компаній у виданні наукових медичних книг через малі накладки й високу собівартість останніх, проблеми реалізації;
- висока зацікавленість окремих авторів у друку наукових медичних книг в авторській редакції, тобто без рецензії, а звідси – уникання великих видавництв, видання книг у невеличких друкарнях за власні кошти, реалізація накладу власними силами, а отже – відсутність анонсу про вихід видання;
- придбання літератури шляхом проведення тендерної закупівлі не зацікавлює видавничі компанії з поодинокими назвами наукових медичних книг в своєму «видавничому репертуарі» до участі у процедурі, ускладнює процес укладання договорів з виконанням всіх зобов'язань, тим більш, бібліотеки комплектують наукові фонди книгами у кількості, як правило, не більше 3-5 примірників однієї назви.

Трохи полегшує ситуацію безкоштовна розсилка – такий собі приємний фактор «комплектування на удачу». Джерела цих надходжень можуть бути різними – від НАНУ до благодійних фондів і приватних осіб. Але, на жаль, останнім часом і ці надходження зійшли нанівець.

А що робити в такій ситуації медичним бібліотекам, які повинні забезпечити науково-дослідний напрям роботи й практичну діяльність медиків?

Комплектування фондів науковими медичними книгами трохи краще виглядає в бібліотеках ЗВО та науково-дослідних установ. Академічні колективи проводять науково-дослідні роботи, одним з результатів яких є видання наукових

монографій, довідників, керівництв тощо. Ці видання мають поповнювати бібліотечні фонди власних установ. Але є проблеми з розповсюдженням такого специфічного продукту, тому зовнішній ринок у більшості випадків закритий для видавництва ЗВО [2]. Інші медичні бібліотеки, зокрема обласні, навіть не мають інформації про вихід цих видань.

Певною мірою вирішити питання комплектування науковою літературою, на нашу думку, могли б обмінні фонди, але шукати там новинки не є можливим – по-перше, відсутній зведений каталог обмінних фондів. А по-друге, ці фонди деякими бібліотеками зовсім розформовані, адже містили застарілу літературу, на яку немає попиту, а нових документів для обмінних фондів мало або взагалі не вистачає. Тож у кращому випадку залишається хаотична розсилка дублетних примірників (матеріалів конференцій, рідше монографій, тощо) за умови її фінансування самими бібліотеками або установами.

Окреслив коло проблем, з якими стикаються бібліотеки у комплектуванні власних фондів виданнями наукового характеру, зокрема науковими медичними книгами, вбачаємо першочерговим вирішення питань, вкрай важливих для бібліотек: *по-перше*, створити на державному рівні єдиний довідково-інформаційний онлайн-ресурс книжкової продукції з перспективним планом книговидання (анонсування, реклама продукції, реквізити видавничої установи для замовлення тощо), забезпечити його фінансування з держбюджету; *по-друге*, створити оновлений реєстр медичних бібліотек для розсилки обов'язкових платних примірників наукових медичних книг (за згодою); *по-третьє*, розглянути створення зведеного онлайн-ресурсу обмінних фондів медичних бібліотек України.

Зрозуміло, що процес комплектування наукових фондів настільки ускладнився, що не може бути вирішений окремими установами. Потрібна комплексна програма розвитку видавничої та бібліотечної справи у державі, зміни у підходах до формування бібліотечних фондів, розвитку самих бібліотек і книговидавничого ринку. Але спроба окреслити у цій статті проблемні питання з

виданням і комплектуванням наукових медичних книг, можливо, спонукатиме всіх нас активніше рухатись в напрямку їх вирішення, обговорювати різноманітні пропозиції, знаходити точки дотику, крок за кроком покращувати комплектування бібліотечних фондів. Адаже з чогось потрібно починати?

Література

1. Афонін О. Як змінився книжковий ринок в Україні у 2016-2017 роках [Електронний ресурс] / О. Афонін // Delo.ua : Новостной портал України. – Режим доступу : <https://delo.ua/opinions/knizhnyj-rynok-afonin-333650>. – Назва з екрану.
2. Водолазька С. Традиції та інновації у світовому університетському книговиданні // Вісник Книжкової палати. – 2012. – № 3. – С. 15, 17–18.
3. Про наукову і науково-технічну діяльність : Закон України від 26.11.2015 № 848-VIII зі змінами // Відомості Верховної Ради. – 2016. – № 3. – Ст. 25. – Режим доступу : <https://zakon.help/law/848-VIII>. – Назва з екрану.
4. Чупрій Л. В. Розвиток українського книговидання в контексті реалізації гуманітарної політики держави / Л. В. Чупрій // Стратегічні пріоритети. – 2012. – № 1. – С. 142–147.
5. Чупрій Л. Стан та проблеми українського книговидання [Електронний ресурс] / Л. Чупрій. – Режим доступу : <https://matrix-info.com/2018/12/17/stan-ta-problemy-ukrayinskogo-knygovydannya>